

Lehdistötiedotteiden konventionmukaisuus puntarissa – kielentarkastuksen arviointia monialaisen tiedon perusteella

Anna-Elina Hirvonen
Itä-Suomen yliopisto

Abstract

This article deals with changes that native language revisors have made to special-field press releases that have been translated into the non-mother tongue. The aim of my licentiate's dissertation was to investigate and classify all the changes in the translations as well as to estimate the effect of each change. In this article, the changes are estimated based on their conformity to the conventions of the genre of press release. The conventions of languages for special purposes are also considered as the original press releases were intended for the international press of the paper industry. As expected, the revisors could improve the conformity of the original translations with respect to the conventions of press releases. They accomplished, however, also changes between competing conventions and made some changes towards the conventions of languages for special purposes. The research material consists of 34 press releases translated from English into German and Swedish.

Keywords: press releases, language revision, conformity to conventions, translation into a non-mother tongue, language for special purposes

Avainsanat: lehdistötiedotteet, kielentarkastus, konventionmukaisuus, vieraalle kielelle kääntäminen, erikoisalojen kieli

1 Johdanto

Lehdistötiedotteet ovat lyhydestään huolimatta tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia tekstejä. Monialaisuuden näkökulmasta tutkijan on hyvä tuntea toisaalta kyseisen tekstilajin tutkimusta, toisaalta kyseistä tekstilajia käsitteleviä kirjoitusoppaita. Kun tutkimuskohteena ovat erikoisalan lehdistötiedotteet, erikoisalojen kielten tutkimus sekä kyseisen erikoisalan tuntemus tukevat analyysia.

Oma tutkimusaineistoni koostuu Metso Paperin (aikaisemmin Valmet) Pituusleikkuriyksikön lehdistötiedotteista, jotka on käännetty englannista saksaksi ja ruotsiksi, sekä käännösten kieliasultaan tarkastetuista versioista. Kyse on vieraalta kieleltä vieraalle kielelle käännettyistä teksteistä, joiden kielentarkastuksen ovat suorittaneet äidinkielenään saksaa ja ruotsia puhuvat henkilöt. Lehdistötiedotteet liittyvät pituusleikkaukseen eli yhteen paperin ja kartongin jälkikäsitteilytekniikkaan. Ne eivät kuitenkaan ole puhtaasti teknisiä vaan pikemminkin teknis-kaupallisia tekstejä.

Selvitin lisensiaatintyössäni, miksi käännösten tarkastetuissa versioissa esiintyy paljon muutoksia ja miksi ruotsinkielisissä teksteissä muutoksia on huomattavasti enemmän kuin saksankielisissä. Oletin, että ainakin osa muutoksista liittyy erikoisalan lehdistö-

tiedotteiden konventioihin, joten hypoteesinani oli, että kielentarkastus paransi käännettyjen tekstien konventionmukaisuutta.

Käsittelen tämän artikkelin luvussa 2, mitä tarkoitan konventiolla ja normeilla, ja määrittelen konventionmukaisuuden käsitteen. Luvussa 3 kerron toisaalta lehdistötiedotteiden konventioista, toisaalta erikoisalojen tekstien konventioista ja lehdistötiedotteita koskevien kirjoitusoppaiden normeista, koska ne ovat voineet vaikuttaa aineistona oleviin teksteihin. Luvussa 4 esittelen puolestaan tutkimusaineiston ja -menetelmän ja luvussa 5 joitakin kielentarkastajien tekemiä, konventionmukaisuuden kannalta kiinnostavia muutoksia aineistossani. Luku 6 sisältää lyhyen yhteenvedon artikkelista.

2 Konventiot ja konventionmukaisuus

Konventiot liittyvät ihmisten toimintaan yhteisön tai ryhmän jäsenenä. Ne ovat käyttäytymisen säännönmukaisuuksia: toimimme ryhmän jäsenenä tietyllä tavalla toistuvissa viestintätilanteissa, koska oletamme myös muiden toimivan samalla tavalla. (Vrt. Bußmann 2002: 378.)

Oman tutkimukseni aineistona ovat tekstit, jotka on laadittu tai käännetty tiettyjen implisiittisten tai eksplisiittisten sääntöjen mukaan. Konventioina pidän sellaisia toistuvia ominaisuuksia, jotka tutkimus on osoittanut tyypillisiksi tietylle kielen variantille tai tekstilajille. Normeina pidän puolestaan kirjoitusoppaiden antamia ohjeita siitä, miten jokin teksti pitäisi laatia.

Konventionmukaisuuden määrittelen puolestaan seuraavasti: teksti on kirjoitettu tai käännetty siten, että se täyttää kohderyhmänsä kyseiselle tekstilajille asettamat odotukset, jotka voivat olla sekä implisiittisiä että eksplisiittisiä (vrt. Hirvonen 2011: 52). Konventionmukaisuus on tekstin lukijan kannalta positiivinen, tavoiteltava teksti-ominaisuus.

Tutkimieni erikoisalan lehdistötiedotteiden on oltava ensisijaisesti oman tekstilajinsa, siis lehdistötiedotteiden konventioiden mukaisia. Koska ne on kuitenkin tarkoitettu alan kansainväliselle lehdistölle, toisin sanoen paperialan sisäiseen tai ainakin erikoisalojen väliseen viestintään, voisi olettaa, että jotkin erikoisalojen tekstien konventiot ovat myös vaikuttaneet tekstien muotoiluun.

Erilaisista normeista ja konventioista puhutaan myös käännöstieteessä. Normit liittyvät tällöin kääntämisen säännönmukaisuuksiin tietyssä sosiokulttuurisessa tilanteessa. Kääntäjällä on sosiaalinen rooli, ja hänen on omaksuttava tietyt säännöt pystyäkseen laatimaan käännöksiä, jotka ovat hyväksyttäviä hänen yhteisössään. Normien ja konventioiden erona pidetään sitä, että konventiot eivät ole yhtä sitovia kuin normit. (Baker 1998: 163–165.) Omassa tutkimuksessani konventiot ja normit liittyvät eri tekstilajien ja kielen varianttien ominaisuuksiin ja poikkeavat siis siitä, miten normit ja konventiot ymmärretään käännöstieteessä.

3 Erikoisalan lehdistötiedotteiden konventiot

3.1 Lehdistötiedotteiden konventiot

Lehdistötiedotteet ovat lyhyehköjä tiedottavia asiatekstejä, jotka on tarkoitettu julkaistaviksi lehdistössä. Ne on sen vuoksi laadittu usein uutisen muotoon ts. siten, että tekstin tärkein asia on sen alussa ja yksityiskohdat myöhemmin tekstissä (vrt. Puskala 2003: 89 ja 246; Kankaanpää 2006: 180; ks. kärkikolmiomalli, Iisa, Kankaanpää & Piehl 1998: 106–107). Kyseisen rakenteen ansiosta tekstiä on mahdollisuus lyhentää sen lopusta, jos julkaisutila ei riitä.

Lehdistötiedotteet koostuvat tekstin kehuksesta ja ydintekstistä. Tekstin kehys, joka sisältää tekstin alussa lähettäjän tiedot ja asiakirjan nimen sekä tekstin lopussa yrityksen ja yhteys henkilön tiedot, säilyy yleensä muuttumattomana lehdistötiedotteesta toiseen. Sen sijaan ydinteksti kirjoitetaan jokaisessa lehdistötiedotteessa uudelleen. (Christoph 2009: 107, 109 ja 117–118; vrt. Kankaanpää 2006: 171.)

Ydinteksti alkaa otsikolla, josta käy ilmi lehdistötiedotteen aihe. Otsikon tarkoituksena on herättää lehdistön mielenkiinto. Otsikon jälkeen on ingressi, joka vastaa kysymyksiin kuka, mitä, missä, milloin ja miten. Ingressin jälkeen alkava pääteksti antaa lisätietoja lehdistötiedotteen sisältämästä uutisesta. (Christoph 2009: 110, 112 ja 116.)

Eri tutkimusten perusteella on saatu myös tietoa siitä, millaisia ominaisuuksia kuuluu lehdistötiedotteiden sanastoon, kielioppiin ja virkerakenteisiin. Kankaanpään (2006: 162) mukaan suurin sanaryhmä ovat substantiivit. Adjektiiveja käytetään (Christoph 2009: 149), mutta pronomien käyttö rajoittuu tiettyihin muotoihin (vrt. Puskala 2003: 89 ja 273; Jacobs 1999: 86; Kankaanpää 2006: 163).

Lehdistötiedotteet sisältävät lehdistön kielen tavoin nominaalilausekkeita attribuutiteineen (vrt. Puskala 2003: 175). Verbien aikamuoto valitaan todellisten olosuhteiden mukaan (Christoph 2009: 157), ja useimmat predikaattiverbit ovat indikatiivissa (Christoph 2009: 156; Kankaanpää 2006: 164; vrt. Puskala 2003: 245). Kieltoilmaisuja käytetään harvoin (Puskala 2003: 271; vrt. Kankaanpää 2006: 164–165). Enemmistö verbimuodoista on aktiivissa (Kankaanpää 2006: 164), mutta myös passiivimuotoja käytetään tekstin objektiivisuuden lisäämiseksi (Puskala 2003: 89 ja 273).

Virkerakenteeltaan lehdistötiedotteet koostuvat yleensä päälauseista (vrt. Puskala 2003: 245; Christoph 2009: 156). Jos sivulauseita käytetään, ne ovat usein relatiivilauseita (Puskala 2003: 175).

3.2 Erikoisalojen tekstien konventioiden ja kirjoitusoppaiden normien mahdollinen vaikutus erikoisalan lehdistötiedotteisiin

Kun lehdistötiedotteiden konventioita verrataan erikoisalojen tekstien konventioihin, havaittavissa on useita eroja. Eroja on myös lehdistötiedotteiden konventioiden ja normien välillä.

Sanaston osalta ensimmäinen keskeinen ero koskee adjektiivien käyttöä. Adjektiiveja esiintyy sekä lehdistötiedotteissa että erikoisalojen teksteissä, mutta lehdistötiedotteita koskevien normatiivisten kirjoitusoppaiden mukaan niitä käytettäessä pitää olla varovainen, jottei tekstiä tulkita mainokseksi (vrt. Zehrt 2007: 85–86; Scheidemann 2007: 15). Toinen ero liittyy kansainvälisten termien käyttöön. Kyseisiä termejä esiintyy erikoisalojen teksteissä (vrt. Fleischmann & Schmitt 2000: 74; Roelcke 2005: 75–76). Anglismeja käytetään myös lehdistötiedotteissa edistyksellisen ja kansainvälisen vaikutelman aikaansaamiseksi (Christoph 2009: 145), mutta normatiivisten kirjoitusoppaiden mukaan niiden käyttöä pitäisi välttää (vrt. Zehrt 2007: 73–74; Christoph 2009: 125). Kolmas ero koskee lyhenteiden käyttöä. Niitä käytetään erikoisalojen teksteissä (vrt. Roelcke 2005: 73–75), mutta lehdistötiedotteita koskevien kirjoitusoppaiden mukaan niitä pitäisi välttää, koska tunnetutkaan lyhenteet eivät välttämättä ole tuttuja kaikille (vrt. Zehrt 2007: 86).

Kieliopin osalta yksi tärkeä ero liittyy nominaalilausekkeiden käyttöön. Ne ovat tyypillisiä sekä lehdistötiedotteille (ks. luku 3.1) että erikoisalojen teksteille (Fleischmann & Schmitt 2000: 75; vrt. Hoffmann 1998: 422–424; Roelcke 2005: 81), mutta normatiivisissa kirjoitusoppaissa suositellaan verbirakenteiden käyttöä niiden ymmärrettävyyden ja dynaamisuuden takia (vrt. Zehrt 2007: 78–79). Toinen ero koskee aktiivi- ja passiivimuotojen käyttöä. Passiivimuodot ovat tyypillisiä erikoisalojen teksteille (Fleischmann & Schmitt 2000: 76; vrt. Hoffmann 1998: 426; Roelcke 2005: 77), mutta erityisesti lehdistötiedotteita koskevat kirjoitusoppaat suosittelevat aktiivimuotojen käyttöä niiden ymmärrettävyyden takia (Zehrt 2007: 79).

Tekstin tasolla eroja on virkerakenteessa. Kuten luvussa 3.1 todettiin, lehdistötiedotteet voivat koostua pelkästään päälauseista ja yleisimpiä sivulauseita ovat relatiivilauseet. Erikoisalojen tekstit ovat rakenteeltaan monimutkaisempia erilaisine sivulauseineen ja lauseenvastikkeineen (Hoffmann 1998: 417–418; vrt. Roelcke 2005: 80–81; Fleischmann & Schmitt 2000: 75).

Taulukon 1 ensimmäinen sarake sisältää yhteenvedon lehdistötiedotteiden keskeisistä konventioista. Niiden rinnalla on tietoa lehdistötiedotteita koskevien kirjoitusoppaiden normeista ja erikoisalojen tekstien konventioista, joilla voi olla vaikutusta erikoisalan lehdistötiedotteisiin.

Taulukko 1. Erikoisalojen tekstien konventioiden ja lehdistötiedotteita koskevien normien mahdollinen vaikutus lehdistötiedotteiden konventioihin.¹

Lehdistötiedotteiden konventiot	Kirjoitusoppaiden normien vaikutus	Erikoisalan tekstien konventioiden vaikutus
<ul style="list-style-type: none">- substantiiveja ja adjektiiveja- anglismeja- pronomien rajoitettu käyttö - nominaalilausekkeita attribuutteineen - aktiivi- ja passiivimuotoja- päälauseita ja relatiivilauseita	<ul style="list-style-type: none">- vahvojen adjektiivien välttäminen- anglismien välttäminen - lyhenteiden välttäminen- nominaalilausekkeiden korvaaminen verbilausekkeilla- aktiivimuotojen käyttö	<ul style="list-style-type: none">- kansainvälisiä termejä- pronomien harvinaisuus- lyhenteitä - passiivimuotoja - monimutkaisia virkkeitä sivulauseineen ja lauseenvastikkeineen

Vaikka pidän konventionmukaisuuden kannalta olennaisina vain tutkimuksessa todettuja toistuvia tekstiominaisuuksia, otin analyysissäni huomioon myös lehdistötiedotteita koskevat kirjoitusoppaiden ohjeet ts. normit kahdesta eri syystä: Ensiksi lehdistötiedotteita koskevien, vertailukelpoisten tutkimustulosten löytäminen osoittautui vaikeahkoksi.² Toiseksi oli mahdollista olettaa, että äidinkielisillä kielentarkastajilla on ollut mielessään käsityksiä siitä, millaisia lehdistötiedotteiden pitäisi olla, kun he tekivät muutoksia alkuperäisiin käännöksiin.

4 Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Tutkimusaineistoni koostuu 34:stä erikoisalan lehdistötiedotteesta, jotka olen kääntänyt englannista saksaksi ja ruotsiksi, sekä käännösten kieliasultaan tarkastetuista versioista. Alkuperäiset käännökset tein vuosina 1998–2003 työskennellessäni Metso Paperin Pituusleikkurit-yksikössä Järvenpäässä. Käännösten kielentarkastuksen suoritti puolestaan saman yrityksen ruotsia ja saksaa äidinkielenään puhuva henkilökunta.³ Kyseisillä henkilöillä oli tarkastusta tehdessään käytössään sekä alkuperäinen englanninkielinen lähtöteksti että sen kohdekielinen käännös.

Analysoin tutkimuksessani, miten äidinkieliset kielentarkastajat muuttivat vieraalle kielelle käännettyjä lehdistötiedotteita. Selvitin siis, mitkä kohdat alkuperäisissä käännöksissä olivat muuttuneet, ja luokittelin havaitut muutokset saksalaisen Clarissa Blomqvistin (2002) kehittämän luokittelumallin perusteella. Mallin ideana on määritellä ensin muutoksen laji ja taso, sitten muutoksen vaikutus. Esittelin soveltamaani mallia kevään 2010 KäTu-symposiumissa. Lisäksi se on esitelty alkuperäisessä muodossaan lisensointityöni luvussa 5.2.1 ja soveltamassani muodossa luvuissa 5.2.2–5.2.3 (ks. Hirvonen 2011: 80–87).

5 Kielentarkastuksen tekemät muutokset konventionmukaisuuden näkökulmasta

Tutkimukseni mukaan saksalaiset lehdistötiedotteet sisälsivät yhteensä 378 ja ruotsalaiset 758 muutosta. Ruotsalaisissa teksteissä oli siis kaksi kertaa enemmän muutoksia kuin saksalaisissa teksteissä. Yhdessä ruotsalaisessa lehdistötiedotteessa oli keskimäärin 22 ja saksalaisessa 11 muutosta. (Hirvonen 2011: 92.)

Kun havaittuja muutoksia tarkastellaan konventionmukaisuuden näkökulmasta, yli 45 prosenttia kaikista muutoksista saksankielisissä ja noin 55 prosenttia ruotsinkielisissä lehdistötiedotteissa liittyy tekstien konventionmukaisuuteen (Hirvonen 2011: 96). Kyseisiä muutoksia havaittiin sekä kielen järjestelmässä että kielen käyttöominaisuuksissa. Käsittelin KäTu2011-esitelmässäni ensin mainittuja järjestelmäominaisuuksia kolmella tasolla eli sanastossa, kieliopissa ja tekstin tasolla, mutta rajaan aiheen tässä luvussa ainoastaan nominaali- ja verbilausekkeiden sekä aktiivi- ja passiivimuotojen välisiin muutoksiin ja joihinkin konventionmukaisuuden kannalta mielenkiintoisiin virkerakenteiden muutoksiin.

5.1 Nominaali- ja verbilausekkeiden väliset muutokset

Kuten luvussa 3.1 todettiin, nominaalilausekkeitä käytetään lehdistötiedotteissa. Ne ovat tyypillisiä myös erikoisalojen teksteille (vrt. luku 3.2). Niiden voi siis olettaa kuuluvan erikoisalojen lehdistötiedotteisiin tiiviytensä ansiosta. Lehdistötiedotteita koskevissa kirjoitusoppaissa suositellaan kuitenkin verbilausekkeiden käyttöä (vrt. luku 3.2).

Edellä esitettyjen tietojen perusteella selvitin analyysissäni, oliko kielentarkastus tehnyt muutoksia nominaali- ja verbilausekkeiden välillä ja tapahtuivatko muutokset nominaali- vai verbilausekkeiden suuntaan. Muutoksesta, joka tapahtui verbilausekkeesta nominaalilausekkeeksi, käytän nimitystä nominalisointi ja muutoksesta nominaalilausekkeesta verbilausekkeeksi nimitystä verbalisointi (vrt. Blomqvist 2002: 79–80).

Analyysin perusteella saksankielisissä lehdistötiedotteissa on vain kaksi esimerkkiä, joissa kielentarkastus on tehnyt muutoksen nominaali- ja verbilausekkeen välillä: yksi nominalisointi ja yksi verbalisointi. Ruotsinkielisessä aineistossa muutoksia on sitä vastoin enemmän, yhteensä 20. Niistä 12 on nominalisointeja ja 8 verbalisointeja. (Hirvonen 2011: 135.)

Esimerkissä 1 ruotsin kielentarkastaja on muuttanut alkuperäisen passiivimuodon nominaalirakenteeksi. Muutoksen myötä virkkeen verbimuoto on muuttunut aktiiviksi. Lisäksi muutos on tiivistänyt tekstiä huomattavasti, mutta se on merkinnyt samalla tekstin muuttumista implisiittisemmäksi substantiivin *rullmaskin* poiston seurauksena.

1 a) *Rullmaskinen kommer att köras i gång* i mitten av år 2000.⁴

1 b) *Igångkörningen blir* i mitten av år 2000.

Esimerkissä 2 on tapahtunut samantapainen muutos kuin yllä olevassa esimerkissä eli alkuperäinen predikaattiverbi on muuttunut nominaalirakenteeksi, mutta toisin kuin esimerkissä 1, tarkastetun version uusi predikaatti on edelleen passiivissa. Erona edelliseen esimerkkiin on myös se, että muutoksen ja siihen liittyvien täydennysten myötä

teksti on muuttunut aiempaa eksplisiittisemmäksi. Koska lehdistössä on kuitenkin käytössä vain rajallinen määrä julkaisutilaa, herää kysymys, ovatko tehdyt muutokset perusteltuja, koska ne ovat merkinneet alkuperäisen tekstin huomattavaa pitenemistä ja muuttumista erikoisalojen konventioiden suuntaan (vrt. passiivin käyttö luvussa 5.2 sekä virkerakenteet ja sivulauseiden käyttö luvussa 5.3).

- 2 a) *Kapaciteten utöks ytterligare av Valmets kontinuerliga rullningsmetod.*
2 b) *En utökning av rullmaskinens kapacitet erhålls genom att den är utrustad med Valmets kontinuerliga rullningskoncept...*

Yhteenvedona ruotsin osalta voi todeta, että yli puolet muutoksista on nominalisointeja, joita voidaan pitää erikoisalan lehdistötiedotteiden konventioiden mukaisina. Ruotsin kielentarkastajan tekemät nominalisoinnit poikkeavat kuitenkin Blomqvistin (2002) tuloksista. Huomattavaa on, että hänen tuloksensa koskevat uutisia, eivät lehdistötiedotteita, mutta hänen aineistossaan useimmat muutokset ovat verbalisointeja (Blomqvist 2002: 79–80 ja 100). Koska lehdistötiedotteet on pohjimmiltaan tarkoitettu julkaistaviksi lehdistössä, pohdittavaksi jää, kumpi olisi tai olisi ollut oikea muutos-suunta.

5.2 Aktiivi- ja passiivimuotojen väliset muutokset

Lehdistötiedotteissa useimmat predikaattiverbit ovat aktiivissa, mutta passiivimuotoja käytetään tekstin objektiivisuuden lisäämiseksi (vrt. luku 3.1). Kirjoitusoppaiden mukaan lehdistötiedotteisiin suositellaan aktiivimuotoja niiden ymmärrettävyyden takia. Passiivimuodot ovat puolestaan tyypillisiä erikoisalojen teksteille. (Vrt. luku 3.2.)

Edellä esitettyjen tietojen perusteella lehdistötiedotteiden konventioihin kuuluvat sekä aktiivi- että passiivimuodot. Passiivimuotojen yleisyyttä omassa aineistossani voisi lisätä se, että kyse on erikoisalan lehdistötiedotteista, mutta toisaalta lehdistötiedotteita koskevat normit suosittelivat aktiivin käyttöä. Kyseisten taustatietojen perusteella analysoitiin, esiintyikö tutkimusaineistossa aktiivi- ja passiivimuotojen välisiä muutoksia ja muuttiko kielentarkastus mahdollisia passiivimuotoja aktiivimuodoiksi.

Analyysin perusteella kielentarkastajat tekivät sekä ruotsissa että saksassa muutoksia molempiin suuntiin, siis passiivista aktiiviksi ja päinvastoin. Joitakin muutoksia tapahtui myös eri passiivimuotojen välillä. (Ks. Hirvonen 2011: 140.)

Esimerkissä 3 puhutaan pituusleikkureiden käyttöönotosta. Saksan kielentarkastaja on onnistunut toteuttamaan passiivi-aktiivimuutoksen vain yhtä sanaa muuttamalla ts. muuttamalla partisii-pin *gesetzt* infinitiiviksi *gehen*, jolloin leikkureiden käynnistäminen on muuttunut niiden käynnistymiseksi. Kyseinen muutos on merkinnyt aikamuodon muutosta preesensistä futuuriksi, mutta molemmat aikamuodot sopivat kyseiseen lehdistötiedotteeseen (vrt. aikamuotojen valinta luvussa 3.1).

- 3 a) *Sechs weitere werden im Jahre 1999 in Betrieb gesetzt.*
3 b) *Sechs weitere werden im Jahre 1999 in Betrieb gehen.*

Esimerkissä 4 muutos on tapahtunut päinvastoin kuin esimerkissä 3, siis aktiivista passiiviksi. Alkuperäisessä käännöksessä on käytetty verbiä *perustua*, kun taas kielen-

tarkastus on käyttänyt verbiä *zurückführen*, jonka perusmerkitys on *johtaa, saada alkunsa*. Muutos on pidentänyt hieman alkuperäistä tekstiä.

- 4 a) Die Entscheidung der Firma Modern Karton (...) *gründet sich* auf Valmets bewährte Technik.
4 b) Die Entscheidung der Firma Modern Karton (...) *ist* auf die bewährte Technik von Valmet *zurückzuführen*.

Omassa tutkimuksessani esiintyy siis muutoksia molempiin suuntiin suurin piirtein yhtä paljon. Sen vuoksi aktiivi ja passiivi vaikuttaisivat olevan näissä teksteissä ainakin joissakin tapauksissa keskenään kilpailevia rakenteita. Kyseisen tuloksen vahvistaminen edellyttää kuitenkin lisää tutkimusta, sillä passiivimuotojen käyttö poikkeaa Blomqvistin (2002) tutkimustuloksista. Hänen uutiskieltä koskevien tulostensa mukaan muutokset tapahtuivat pääasiassa aktiivimuotojen suuntaan (Blomqvist 2002: 81 ja 100).

5.3 Virkerakenteiden muutokset

Lehdistötiedotteet voivat koostua lähes yksinomaan päälauseista. Jos sivulauseita käytetään, ne ovat usein relatiivilauseita. (Vrt. luku 3.1.) Erikoisalojen teksteille on puolestaan tyypillistä monimutkaisia lauserakenteita erilaisine sivulauseineen ja lauseenvastikkeineen (vrt. luku 3.2).

Edellä esitettyjen teoriatietojen perusteella voisi olettaa, että lehdistötiedotteiden virkerakenne on erikoisalojen tekstejä yksinkertaisempi. Analysoin sen vuoksi tutkimuksessani, muuttiko kielentarkastus käännosten virkerakennetta, ts. pilkkoiko se mahdollisia pitkiä virkkeitä lyhyemmiksi ja käyttikö se sivulauseiden sijasta päälauseita.

Analyysin perusteella yli puolet virkemuutoksista sekä ruotsin että saksan kielessä oli yhden virkkeen uudelleenmuotoiluja, jotka liittyivät muun muassa nominaali- ja verbi-rakenteiden sekä aktiivi- ja passiivirakenteiden välisiin muutoksiin tai tekstin teema-reemamuutoksiin. Jos alkuperäisten käännosten virkemäärä kuitenkin muuttui, saksan kielentarkastajat jakoivat 75 prosentissa tapauksista yhden virkkeen kahdeksi uudeksi virkkeeksi, kun taas ruotsin kielentarkastaja yhdisti 80 prosentissa tapauksista kaksi virkettä yhdeksi uudeksi virkkeeksi. (Vrt. Hirvonen 2011: 143.) Alla olevat kaksi esimerkkiä ovat peräisin ruotsinkielisistä lehdistötiedotteista.

Esimerkissä 5 kielentarkastaja on muotoillut yhden alkuperäisen virkkeen uudelleen. Sanan *skäl* siirtäminen virkkeen alkuun on vaatinut *että*-lauseen täydentämistä alkuperäiseen käännökseen, mikä on muuttanut tekstiä toteavasta selittäväksi. Konventionmukaisuuden näkökulmasta arvioituna *että*-lauseen käyttö on merkinnyt muutosta pikemminkin erikoisalojen tekstien kuin lehdistötiedotteiden konventioiden suuntaan.

- 5 a) Weig och Tecnokarton beslöt att välja Valmets rullmaskiner i första hand *av tekniska skäl*.
5 b) *Skälen till att* Weig och Tecnokarton beslöt att välja Valmets rullmaskiner *var i första hand tekniska*.

Esimerkissä 6 kielentarkastaja on puolestaan yhdistänyt kaksi virkettä upottamalla alkuperäisen käännoksen jälkimmäisen virkkeen sivulauseena muodostamaansa uuteen

virkkeeseen. Tässäkin tapauksessa teksti on muuttunut toteavasta selittäväksi ja sivulauseen käyttö merkitsee muutosta erikoisalojen tekstien suuntaan, vaikka kielen-tarkastaja on esimerkiksi 5 poiketen käyttänyt relatiivilauseita, joita käytetään myös lehdistötiedotteissa.

- 6 a) Den nya rullmaskinens renskurna bredd är 5.160 mm och konstruktionshastighet 2.600 mm. *Rullmaskinen används för rullning av produktion vid den ombyggda PM 3.*
- 6 b) Den nya rullmaskinen som skall ta hand om produktionen från den ombyggda PM3 har en renskuren bredd av 5 160 mm och konstruktionshastighet av 2 600 mm.

Virkerakenteiden muutoksia kokonaisuudessa arvioitaessa voi todeta, että saksan ja ruotsin kielentarkastajat toimivat eri tavoin virkerakennetta muuttaessaan: Saksan tarkastajat jakoivat pitkiä virkkeitä lyhyemmiksi ja toteuttivat muutoksensa ensisijaisesti käyttämällä päälauseita. He siis muuttivat tekstejä lehdistötiedotteiden konventioiden mukaisesti. Ruotsin kielentarkastaja puolestaan yhdisti virkkeitä ja muutti päälauseita sivulauseiksi. Hänen muutoksensa tapahtuivat usein erikoisalojen tekstien konventioiden suuntaan ja poikkeavat konjunktioiden käytön osalta myös Blomqvistin (2002: 71) tuloksista.

Yhteenvedon omaisesti voi todeta, että ruotsin kielentarkastaja poikkesi lehdistötiedotteiden konventioista muutamassa muussakin asiassa. Yksi niistä koskee luvussa 5.1 mainittua nominalisointien ja toinen voimakkaiden ilmaisujen käyttöä lehdistötiedotteissa. Tutkimukseni mukaan saksalaiset kielentarkastajat yleensä poistivat tai muuttivat alkuperäisissä käännöksissä esiintyneet voimakkaat ilmaisut, kun taas ruotsin kielentarkastaja saattoi joissakin tilanteissa käyttää vähintään yhtä voimakasta tai jopa voimakkaampaa ilmaisua kuin alkuperäisessä käännöksissä (Hirvonen 2011: 129–130).

6 Lopuksi

Olen käsitellyt artikkelissani erikoisalan lehdistötiedotteiden konventioita ja pohtinut myös erikoisalojen tekstien konventioiden ja lehdistötiedotteita koskevien normien vaikutusta kyseisiin lehdistötiedotteisiin. Lisäksi olen arvioinut äidinkielisten kielentarkastajien tekemiä muutoksia konventionmukaisuuden näkökulmasta vieraalta kieleltä vieraalle kielelle käännettyissä teksteissä. Varsinainen tutkimukseni osoittaa, että kielentarkastajat pystyivät monissa tapauksissa parantamaan alkuperäisten käännösten konventionmukaisuutta hypoteesini mukaisesti. Tässä artikkelissa esille nostamani esimerkit osoittavat kuitenkin, että kielentarkastajat tekivät muutoksia myös kilpailevien rakenteiden välillä ja että ruotsin kielessä muutoksia tapahtui selkeästi jopa erikoisalojen tekstien konventioiden suuntaan.

Lopuksi voisi todeta, että tekstilajikonventioiden tunteminen on lehdistötiedotteiden kohdalla erityisen tärkeää siksi, että ne kilpailevat lehdistön julkaisutilasta. Laatiessaan konventioiden mukaisia tekstejä lehdistötiedotteiden kirjoittajat, kääntäjät ja kielen-tarkastajat ikään kuin varmistavat tekstinsä julkaisun lehdistössä tai ainakin parantavat sitä. Mielenkiintoista olisi saada lisää tutkimustuloksia aiheesta, sillä Metso Paperin tapauksessa saksankieliset lehdistötiedotteet läpäisivät lehdistön julkaisukynnyksen paremmin kuin ruotsinkieliset, joissa esiintyi enemmän muutoksia erikoisalojen tekstien

suuntaan. Havainto perustuu Pituusleikkurit-yksikön omaan lehdistöseurantaan erityisesti lehdistötiedotteiden ensimmäisen julkaisuvuoden aikana.

Tutkimusaineisto

34 erikoisalan lehdistötiedotteen käännökset ruotsiksi ja saksaksi sekä käännösten kieliensuultaan tarkastetut versiot

Kirjallisuuslähteet

Baker, Mona 1998: Norms. Teoksessa: Baker, Mona (toim.). *Routledge encyclopedia of translation studies*. London, New York: Routledge, 163–165.

Blomqvist, Clarissa 2002. *Über die allmähliche Veränderung der Nachricht beim Redigieren. Eine linguistische Analyse der Nachrichtenbearbeitung bei der Deutschen Presse-Agentur (dpa) und verschiedenen deutschen Tageszeitungen*. Sprache in der Gesellschaft. Beiträge zur Sprachwissenschaft, 27. Frankfurt am Main etc.: Lang.

Bußman, Hadumond 2002. *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart: Kröner.

Christoph, Cathrin 2009. *Textsorte Pressemitteilung. Zwischen Wirtschaft und Journalismus*. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft.

Fleischmann, Eberhard & Peter A. Schmitt 2000. Fachsprachliches Übersetzen – Anstoß zu einem Paradigmenwechsel? Teoksessa: Peter A. Schmitt (toim.). *Paradigmenwechsel in der Translation: Festschrift zum Albert Neubert zum 70. Geburtstag*. Stauffenburg-Festschriften. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 57–100.

Hirvonen, Anna-Elina 2007. Vieraalle kielelle käännetyt lehdistötiedotteet yrityksen viestinnässä. Verkkojulkaisussa: *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu. Electronic proceedings of the KäTu symposium on translation and interpreting studies*, 1/2007. Saatavissa: <http://www.sktl.fi/@Bin/41122/Hirvonen.pdf> [viitattu 24.10.2011].

Hirvonen, Anna-Elina 2011. *Konventiongemäß übersetzen, ohne konventionell zu sein? Hinübersetzung und sprachliche Korrektur von fachsprachlichen Pressemitteilungen*. Lisensiaattityö. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Hoffmann, Lothar 1998. Syntaktische und morphologische Eigenschaften von Fachsprachen. Teoksessa: Lothar Hoffmann, Hartwig Kalverkämper & Herbert E. Wiegand (toim.). *Fachsprachen. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft. Languages for special purposes. An international handbook of special-language and terminology research*. 1. Halbband. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 14, 1. Berlin, New York: de Gruyter, 416–427.

Iisa, Katariina, Salli Kankaanpää & Aino Piehl 1998. *Tekstintekijän käsikirja*. 2. painos. Helsinki: Yrityskirjat.

Jacobs, Geert 1999. *Preformulating the news: an analysis of the metapragmatics of press releases*. Pragmatics & beyond, 60. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.

Kankaanpää, Salli 2006. *Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia, 1086. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Puskala, Jaana 2003. *Fackkommunikativ kompetens, i synnerhet textuell. Finsk- och svenskspråkiga ekonomie studerande informerar på svenska om ett företagsförvärv*. Acta Wasaensia, 116. Språkvetenskap, 24. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Roelcke, Thorsten 2005. *Fachsprachen*. 2., tarkastettu painos. Grundlagen der Germanistik, 37. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

Scheidemann, Sandra 2007. Strategie in der Krisenkommunikation von Unternehmen – eine textlinguistische Betrachtung von Pressemitteilungen in Krisenfällen anhand der Beispiele EADS und Siemens AG. *Linguistik-Server Essen*. Saatavissa: www.linse.uni-due.de/linse/esel/pdf/Unternehmenskommunikation.pdf [viitattu 24.10.2011].

Zehrt, Wolfgang 2007. *Die Pressesprache*. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft.

¹ Taulukko perustuu erityisesti lisensiaattityöni lukuun 4.4 ja sen sisältämään taulukkoon 6, jotka sisältävät yhteenvedon niistä lehdistötiedotteiden konventioista ja normeista sekä erikoisalojen kielten konventioista, jotka on huomioitu tutkimuksessani (ks. Hirvonen 2011: 75–77).

² Tutkimukseni kannalta käyttökelpoisimmaksi osoittautuivat Jaana Puskalan (2003) tutkimustulokset ruotsinkielisistä ja Cathrin Christophin (2009) tutkimustulokset saksankielisistä lehdistötiedotteista. Puskalan aineiston yhtenä osana ovat *Affärsvärlden*-lehden verkkosivuilla julkaistut lehdistötiedotteet, joiden aiheena ovat pörssiyritysten yritysostot. Christoph on puolestaan tutkinut rahoitusalan lehdistötiedotteita.

³ Olen kuvannut kielentarkastusprosessia sekä lisensiaattityössäni (ks. Hirvonen 2011: 36–38) että KäTu2007-symposiumin esitelmän pohjalta laatimassani artikkelissa (ks. Hirvonen 2007: 1–2).

⁴ Kaikkien esimerkkieni a-vaihtoehdot ovat peräisin alkuperäisistä käännöksistä. B-vaihtoehdot ovat puolestaan kielentarkastuksen muuttamia versioita. Olen kursivoinut esimerkeissä ne kohdat, jotka ovat tarkasteltavan näkökulman kannalta erityisen kiinnostavia.